

Hagerømlinger-

Fra pryddplanter til svartelistearter

Import av planter har medført store endringer i norsk natur. Etter flere århundre med ukritisk flytting av planter – som nyttevekster, som pryddplanter eller som blindpassasjerer med ballastjord i seilskuter – er nå over halvparten av artene i Norges flora brakt hit av mennesker. De fleste arter innebærer ingen fare for norske naturtyper og våre stedeagne arter, men enkelte har utviklet seg til å bli problemarter og truer biologisk mangfold. Ikke bare plantelivet, men også insekter, dyr og fugler blir påvirket. Det mest effektive tiltaket mot fremmede skadelige arter er å hindre introduksjon og spredning til naturen. Artsdatabanken har laget Norsk Svarteliste, som er en oversikt over fremmede arter i Norge, og en økologisk risiko-vurdering av en del fremmede arter.

Parkslirekne

Fallopia japonica

Opprinnelse:

Nordøst-Asia

Utseende: Flerårig, storvokste «busker» med opprette, kraftige stengler som vokser meget raskt og kan bli 2-3 meter høye på en sesong. Store, brede, spisse og læraktige blader som er 10-30 cm lange. Blomstrer med hvite klaser om høsten.

Parkslirekne. Foto: Berit Haga Vikanes

Slireknefamilien.

Bekjempelse: Biter av

stengler gir raskt opphav til nye planter og spres med flytting av planter og jord. Plantene kan kuttes så langt ned mot bakken som mulig i mai-juni, og plantematerialet bør ikke legges på kompost, men i tett plastsekk og destrueres. Legges

det på kompost kan planter lett etablere seg der. Slått kan gjentas med 3-4 ukers mellomrom ut august. Sprøyting kan være et alternativ selv om forekomstene er små, da arten er svært vanskelig å bekjempe ved andre metoder. Må gjentas.

Kjempebjørnekjeks. Foto: Bjørn Skyrud

Kjempebjørnekjeks *Heracleum mantegazzianum*

Tromsøpalme *Heracleum persicum*

Kjempebjørnekjeks og tromsøpalme er svært like både av utseende og biologi. På Østlandet er kjempebjørnekjeks vanligst, mens tromsøpalmen er vanligere i nord.

Opprinnelse: Kaukasus.

Utseende: 2-4 meter høye to- til flerårig planter med blomster i store hvite skjermmer. De første årene har den kun en bladrosett, etter noen år blomstrer den og dør vanligvis etter blomstringen (kjempebjørnekjeks). Har meget store, flikete blader. Skjerimplantefamilien.

Bekjempelse: Kjempebjørnekjeks spres kun med frø, mens tromsøpalmen også kan spres med stengelbiter. Rotkutting tidlig i vekstsesongen, med oppfølgende tiltak utover sommeren hvis det kommer opp nye planter. Hvis man finner planter med blomster eller frukter klippes disse av og sendes til forbrenning. Oppgraving kan også gjøres tidlig i sesongen. Bekjempelse må gjentas. Spres lett med flytting av jord. Sprøyting effektivt.

Annet: Plantesaften inneholder gift, og det er derfor nødvendig å bruke hansker og være tildekket ved bekjempelse av artene.

Kjempespringfrø *Impatiens glandulifera*

Opprinnelse: Himalaya

Utseende: Ettårig hurtigvoksende plante, opp til 180 cm høy med saftig stengel. Sagtannete, mørkegrønne saftfulle, motsatte eller tre blad i krans med

kjertler ved grunnen. Rosa blomster. Springfrøfamilien.

Bekjempelse: Luking og slått. Bekjemper første gang tidlig i begynnelsen av juli og gjentas hver 3. uke. Lukes før blomstring, eller slås så langt ned mot bakken som mulig, slik at småplanter også fjernes. Står plantene nær vann bør ikke slåttmaterialet bli liggende fuktig, da kan veksten og frømodning fortsette. Tildekking av bakken kan også hindre oppspiring av nye planter. Spres lett med flytting av jord.

Kanadagullris *Solidago canadensis*

Opprinnelse: Nord- Amerika

Utseende: 90-180 cm høy, kraftig opprett flerårig plante med, skruetilte, lansettformete, tannete blad. Gule blomster i pyramideformede hoder som blomstrer fra august til oktober. Kurvplantefamilien.

Bekjempelse: Luking, slått og oppgraving før blomstring. Eventuelle frukt- og frøstander som oppdages er viktig at klippes av og sendes til forbrenning slik at frøene ikke spres. Spres lett med flytting av jord.

Kanadagullris. Foto: Anne Kjersti Narmo

Hagelupin *Lupinus polyphyllus*

Opprinnelse: Nord-Amerika

Utseende: 50-150 cm høy, med opprette, ugreinete stengler og koplete blad. Vanligvis blå, men også hvite, rosa, blekgule og fiolette blomster i om lag 50 cm lange klaser, store hårete belger. Erteblomstfamilien.

Bekjempelse: Kan lukes eller graves opp tidlig i sesongen. Fjern frøstander, slå så nær bakken som mulig på forsommeren og gjenta utover i sesongen. Spres lett med flytting av jord. Avfall fra lupiner kan legges i kompost hvis de ikke har begynt å utvikle frukter.

Foto: Eli Fremstad. Artsdatabanken, Faktaark 43

Russekål *Bunias orientalis*

Opprinnelse: Vest-Asia og Øst-Europa

Utseende: 60-120 cm høy, flerårig urt med greinete stengel. Grunnbladene fjærflikete og langskaftet, nedre blad med stor trekantet endeflik. Stor, greinete, gul blomsterstand som blomstrer i mai-juli. Korsblomstfamilien.

Bekjempelse: Gjentatt slått eller lusing tidlig på sesongen før planten setter frø. Etter blomstring bør planten ikke komposteres, men legges i tett plastsekk. Oppgraving eller rotkutting fungerer normalt ikke som bekjempelsesmetode, siden planten har et dypt og velutviklet rotsystem som blir påvirket til å danne nye sideskudd når roten deles. Spres lett med flytting av jord.

Russesvalerot *Vincetoxicum rossicum*

Opprinnelse: Ukraina

Utseende: 100-150 cm høy plante, brunrøde blomster, opprett stengel som kan slynge seg rundt annen vegetasjon. Belgkapsel med frø som har frøull. Svalerotfamilien.

Bekjempelse: Lusing eller slått, flere ganger i løpet av sommeren før utvikling av frukter. Spres lett med flytting av jord. Plantematerialet bør ikke legges på kompost, men i tettsluttende plastsekk og leveres til godkjent forbrenningsanlegg.

Hva kan hageeierne gjøre?

Fjerning av planter

Ved bruk av sprøytemidler bør middelet påføres plantene mest mulig direkte for å begrense spredningen i naturen. Glyfosat bør ikke brukes helt inntil vassdrag siden middelet nedbrytes sakte i vann. I Follo kan plantene fraktes til forbrenning for en liten avgift til Klemetsrud energigjenvinningsanlegg.

Hvilket ansvar har den enkelte hageeier?

Den nye Naturmangfoldlovens § 28 omtaler krav til aktsomhet ved utsetting av levende eller levedyktige organismer i naturen. Den ansvarlige for spredningen av fremmede levedyktige organismer skal så langt det er mulig forhindre at utsetting får uheldige følger for biologisk mangfold. Dette pålegger den enkelte hageeier et ansvar for å hindre at fremmede skadelige hageplanter spres til naturen. Hvis du skal bytte planter eller få stiklinger av en hagevenn må du selv undersøke om plantene kan invadere naturlig vegetasjon i ditt nærområde. Informasjon finnes hos artsdatabanken.no, og miljøvernrådgivere i kommunen eller Fylkesmannen. Plant riktig! Ikke plant en pest! Ved å være påpasselig kan du som hageeier bidra til å begrense utbredelsen av slike skadelige organismer i Norge.

Takk til Fylkesmannen i Oslo og Akershus for lån av tekstmateriale fra brosjyren "Hagerømlinger - Fra

prydplanter til svartelistearter", som var et samarbeidsprosjekt mellom Fylkesmannen i Østfold, Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Hageselskapet og Mattilsynet.

Lenker:

- artsdatabanken.no (her finnes Norsk Svarteliste)
- bioforsk.no
- dirnat.no
- fylkesmannen.no
- miljøstatus.no
- mattilsynet.no
- hageselskapet.no
- fagus.no (her finnes faktaark med bekjempelsesmetoder)
- sabima.no
- skogoglandskap.no

Hva kan jeg som hageeier gjøre for å unngå eller begrense hagerømlinger?

- Lær deg hvilke hageplanter som utgjør en trussel i naturen utenfor hagegjerdet; det finnes ofte gode erstatningsarter.
- Plant ikke disse artene i din hage, pga. faren for spredning.
- Bekjemp fremmede svartelistearter, hvis de etablerer seg utenfor hagegjerdet.
- Kast ikke planteavfall fra fremmede svartelistearter i naturområder eller på tilfeldige avfallsplasser.
- Send planteavfall fra svartelistede arter som kan inneholde frukter eller frø til forbrenning.
- Annet planteavfall fra svartelistearter kan kastes i komposten hvis det varmkomposteres (gjelder ikke slirekneartene).
- Når du handler eller bytter planter, bør du være oppmerksom på at det kan være med følgeorganismer som kan bli vanskelige å bli kvitt seinere.
- Finner du svartelistearter i naturen, så meld fra på www.artsdatabanken.no

